

Den udda människan

GUNNAR EKELÖFS nya diktsamling *Om hösten* (Bonniers) inleds och slutar med två dikter, som står ställda antitetiskt mot varandra: *En verklighet* (drömd) och *En dröm* (verklig). De skenbart motsägelsefulla titlarna antyder i blixtkoncentration ambivalensen i den ekelöfska attityden och hans problematikens yttersta grund: den svindlande överklighetsupplevelsen. Eller rättare sagt: den parallella, samtidiga upplevelsen av verkligt och överkligt. Och detta motsatspar är likvärdigt bara ett av de många, som konstituerar hans komplexa livsschema, som förutsätter den antitetiska spänning,

Av

Ingemar Gustafson

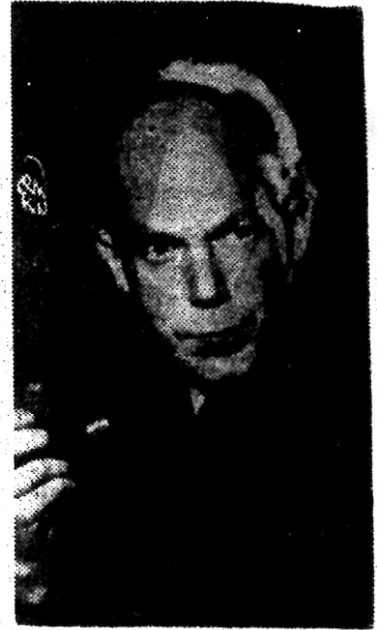
som i och med *Färjesång* mynnar ut i hans allt omfattande udda-mystik, hans besatta dyrkan av detta tredje, Herren *Någonting Annat*, det som ligger bortom alla plågsamma dualismer. Mystikerns klarsyn har inte varit lättköpt, och i sin strävan att fixera detta udda-begrepp, att ge uttryck åt detta ogripbara, utanföriggande och namnlösa tredje har han ofta frestat och prövat känslans och tankens dialektiska möjligheter till förrådiska bristningsgränser. Och vi vanliga — halvvägs hunna, halvvägs fångna — har väl inte alltid förmått uthärda denna klarsyn utan fått resignera (rädda oss) genom att lyssna oss döva till det tredje ordet i *Absentia Animi* besvärjelseformel: sats motsats abrasax.

Det udda är symbol, formel för det

sanna, det enda sanna, det djupast verkliga, det som endast kan nås genom uteslutnings- och inringningsmetoden, verklighetsanalysens via negationis:

*Det enda som finns
är någonting annat!
Det enda som finns
i detta som finns
är någonting annat!
Det enda som finns
i detta som finns
är det som i detta
är någonting annat!
(O 'själens vaggång
sången om någonting annat!)*

CITATET ÄR HÄMTAT ur den abstrakta besvärjelsesymfonien *Absentia Animi*, slutdikten i *Non Serviam*, som Ekelöfs nya diktsamling direkt anknyter till. Det faller sig naturligt att lägga *Absentia Animi* bredvid inledningsdikten i *Om hösten*, de kompletterar varandra som två omvända spegelbilder, den senare förutsätter den förra, som i sin tur förklarar den senare. Båda uppvisar den för Ekelöf säregna föreningen av realism och mystik, av konkret och abstrakt. *Absentia Animi* ger bilden av ett höstligt landskap, som samtidigt är själens ödsliga, gapande tysta trakter; mot denna fond av överväldigande tystnad framträder höstkällens alla hemliga, överkliga ljud: det prasslar i löven (och i hans dikt), lampan susar tynande om ljusets tntiga hav (som associerar till tankens polarhav), och syrsornas filande parallelliserar med själva tankens abstrakta spinnande. Genom hela dikten går det trötta, dova grundackordet: "Meningslöst. Överkligt. Meningslöst". Det är i stort sett sam-

Gunnar Ekelöf har efter sex års tystnad gett ut en ny diktsamling, Om hösten, som behandlas här

ma landskap som går igen i *En verklighet* (drömd), men grundstämningen är mjukare, ljusare: Dikten ger ett porträtt av en sandröd åkerväg i Höllö, givet i fladdrande, underbar konkretion. Den enkla sandvägen, som lockar och gäcker som "färgernas och ljusets egenliv", som "försvinner in i dungar, löper ut ur dungar", som påtaglig och ändå oåtkomlig skyttar i sensommarnattens dunkel, denna väg blir symbol för det flyktiga och undanglidande i tillvaron, men samtidigt ett underförstått tecken på liv.

Och varje landskap, varje skiftning i landskapet, innehåller alla möjliga landskap

Och detta liv innehåller alla möjliga liv:

Syrsornas, lysmaskens, grävlingens — alla tänkbara liv

Och det är detta liv som skall fortsätta, som fortsätter också högre och högre upp, i andra sfärer

Där pågår just nu detta liv som också är kvällsmolnens liv, och stjärnornas, och de befolkade världarnas liv, och de osynliga liv, och de dödas

DET ÄR DETTA LIV som skall levas, som levs: "ty något annat liv finns inte". För mystikern Ekelöf har det udda här blivit slutgiltigt verklighetskriterium. Och värdekriterium:

Absentia Animis mörka formel "Meningslöst. Overkligt. Meningslöst". är nu ersatt av den ljusa förvissningens formel: "flyktigt är inte fåfångligt". Märkas bör dock att det udda som värdekriterium är omsorgsfullt renat från varje moralisk bibetydelse. Anti-moralisten Ekelöf, som i Dedikation förklarade sitt hat till "den förkrossande allmänna dumheten, till staten och lagarna, familjen och kyrkan, lögnen och rädslan", söker fortfarande efter detta tredje, som ligger bortom dualismen. I själva verket sammanfaller verklighets- och värdekriterium, varat och börat blir identiska:

och det är inte ett gott och inte ett ont

Det bara är

Det finns en lyckokänsla som kommer sällan men kommer ändå

Det finns detta vårt förnimmandes vittnesbörd.

och detta att vara till

I **DETTA SAMMANHANG** skulle ytterligare en aspekt kunna läggas på det ekelöfska nyckelbegreppet, nämligen det udda som skönhetskriterium. I en av skisserna i **Utflykter**, En outsiders väg, talar diktaren om ordens kontrapunkt: "sedd från ett håll betyder en ordräcka något som ligger i öppen dag, sedd från ett annat håll betyder det något som ligger — i natt, i ovisshet. Och poesi är just detta spänningsförhållande — mellan orden, mellan raderna, mellan betydelseerna". Det tredje, utanföriggande blir identiskt med poesibegreppet, och detta poetiska, udda kan bara infångas genom inringningsmetoden, genom det magiska besittningstagandet. Dagsidan är nattsidans omvända spegelbild, det närvarande är nyckeln till det frånvarande. Poesins mål blir en livserövring i djupaste mening, sättet att tala och sättet att leva funktioner av varandra. Cirkeln sluter sig, uddamystiken genomtränger den totala verklighetsupplevelsen.

(I detta sammanhang skulle kunna

Forts.: *Den udda*, sid. 15.

DEN UDDA

Fortsättning från sidan 2

ifrågasättas om inte Ekelöf trots allt varit den surrealistiska estetiken trögen. Den doktrinära surrealismens poetiska metod, automatismen, kan bortses från såsom tidsbetingsad och icke förutsättningslöst nödvändig. Som ett uttryck för det väsentliga, universella i surrealismen har Ekelöf själv hänvisat till begreppet "fortuite" i Lautréamonts berömda ord:

"Beau comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d'une machine à coudre et d'un parapluie!". Det förefaller mig som om Bretons axiomatiska tes "Seul le merveilleux est beaux" logiskt binder samman Lautréamonts och Ekelöfs poesisyn, att det finns ett inre samband mellan de tre nyckelbegreppen: det oförmodade, det underbara och det udda.)

DET STORA HUVUDPARTIET i Om hösten upptages av dikter från skilda tillfällen och spänner över en tid av 32 år. I denna avdelning finns bl. a. utkast och varianter till grundläggande temata från Ekelöfs alla diktsamlingar. Det överensstämmer väl med Ekelöfs poetiska utveckling (eller brist på utveckling): alla hans olika attityder och uppenbarelseformer till trots, har vissa grundupplevelser och grundmotiv varit konstanta, hans inställning till dem har däremot oupphörligt förändrats. Detta avsnitt ger också en uppfattning om Ekelöfs sammansatthet, här finns prov på den desperata självmordspoesin från Sent på jorden, på de trotsiga och extatiska visionerna från Dedikation och den drömska, elegiska poesin från Sorgen och stjärnan, exklusivt modernistiskt kontrasterar med det enkla och folkliga, den lyriske realisten omväxlar med den abstrakte dialektikern, livsnjutaren med nirvanasökaren. Bristande utrymme hindrar mig tyvärr från att gå närmare in på de olika dikterna, men jag kan absolut inte försumma att nämna Roster under jorden (= Djävulspredikan), denna gastkramande sköna, i alla avseenden fantastiska infernovision. Att med några tafatta tyckanden rekommendera Ekelöfs bok förefaller mig tämligen överflödigt. Skulle det mot förmodan inte förhålla sig så, kan jag ingenting annat göra än söka förföra de motsträviga genom att in extenso eitera en av de mindre dikterna ur Om hösten (Psyche):

I rymden vid källan har en tanke stannat

med huvudet lutat mot marmorkyla

I gräsmattan av tecken, bland könlösa

blommor lika siffror vilar hon foten

Hon formulerar källan — med ögat flyende

mot kvällens perspektiv som bleknande djupnar —

berövad allt liv. Men ljuset över marmorn

har ådror av blått och dagar av begrundan

Trestämmigt klingar ett teorem ur fjärran

vars toner skymningen långsamt för undan.

Födda Teatern

Tel. 385 50 fr. kl. 12

Varje afton kl. 20

SISTA 5 DAGARNA!

HÖSTREVN

Harry Persson, Dagmar Olsson

Konserthusstiftelsen

Torsd. d. 6 dec. kl. 20

Serie A och B

Dir.: **Erik Tuxen**

Sol.: **Ingrid Eksell**

Stravinskij: "Eldfågeln"

Ravel: Scheherazade

Dvorak: Symfoni nr 5

Biljetter säljas i bilj.-kont. kl. 14—18 tel. 283 82 samt i SDS-Centralen från kl. 9.

Arena

I DAG DANS kl. 20.30—24

STORA DANSROTUNDAN

TYROLEN

Torsdag 6/12

Konsert kl. 20—21

SVEND ASMUSSEN
OCH HANS SHOWKVINTETT

FRI DANS

— William Freij's orkester —

Biljetter säljas i Sv. D. dep.-kont., Gust. Ad. torg o. SDS-Centralen.

Diverse

HYGIENISKA ARTIKLAR

Förstklassiga tvättborstar, tvättstolar, gummis, fräp, taggar i Rv. 65. Ord.-telefon 28177.

I. JONASSON'S Skivvärden, Skogsgatan 21, Malmö